

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.111
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента Давидової Ольги Василівни на дисертацію Євтушенко Вікторії Ігорівни на тему «Характерологічні детермінанти індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота Вікторії Ігорівни Євтушенко присвячена актуальній проблематиці, оскільки сучасні загрози національній безпеці України, соціально-економічні проблеми та виклики, пов'язані з пандемією, обґрунтовують нові вимоги до особистих і професійних якостей поліцейських Національної поліції України. В умовах протиріччя між високими вимогами суспільства до поліції, потребами щоденної поліцейської практики та можливостями правоохоронної системи питання підвищення професіоналізму фахівців залишається нагальним.

Узагальнення змісту, характеру, методів діяльності поліцейських дає підстави вважати основними її характеристиками широкий спектр завдань професійної діяльності, часту зміну об'єктів професійної діяльності, одноосібність у прийнятті рішень і високу відповідальність за них, владні повноваження, високу інтенсивність професійних взаємодій тощо. Поліцейські Національної поліції України виконують важливі правоохоронні функції, які потребують ґрунтовних загальноосвітніх, правових і психологічних знань, професійних умінь, а також розвинених професійно важливих індивідуально-особистісних якостей. Законодавчо визначено ключові компетентності поліцейського: відповідальне ставлення до

службової діяльності; здатність працювати в команді; дотримання професійної етики; здатність запобігати конфліктним ситуаціям і знаходити шляхи їх розв'язання; адаптивність і витривалість; самостійність прийняття рішень; здатність діяти в нестандартних ситуаціях; уміння планувати службову діяльність; здатність виокремлювати головне в службовій діяльності й досягати поставленої мети; прагнення самовдосконалюватися шляхом набуття нових знань, умінь і навичок.

Відповідно сучасні тенденції формування і розвитку особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності відзначаються певними особливостями: постійними змінами та ускладненням змісту відомчої освіти, підвищенням рівня освітніх стандартів; актуалізацією питань національно-патріотичного виховання; розв'язанням складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок суміжних наук – права, психології, економіки, педагогіки, соціології та ін.; широким впровадженням інформаційних технологій в освітній процес. У процесі підготовки до професійної діяльності відбувається вплив на характер, ціннісні орієнтири, мотивацію та емоційну сферу майбутніх поліцейських та їхню особистість загалом, що сприяє формуванню відповідного стилю діяльності, який визначається особливим проявом індивідуальності. Саме індивідуальний стиль діяльності дозволяє працівникам із різними індивідуально-типологічними особливостями нервової системи, з різною структурою здібностей, темпераменту, характеру досягати ефективності при виконанні одних і тих саме завдань різними способами.

Проте комплексні дослідження, присвячені питанню характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейських, не проводилися, психологічні умови та чинники професійного становлення поліцейського в процесі професіогенезу потребують подальших наукових розробок. З огляду на це обрана дисертанткою тема наукового дослідження

«Характерологічні детермінанти індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського» видається актуальною, своєчасною та важливою.

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій. Ознайомлення з матеріалами дисертаційної роботи та публікаціями здобувачки за темою дисертації дає підстави зробити такі висновки.

Положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. Методологія дослідження вказаної проблематики відповідає специфіці поставленої мети, об'єкта і предмета дослідження.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять сучасні досягнення теорії пізнання. Використано низку загально-, приватно-наукових та спеціальних методів наукового пошуку, адекватних меті та завданням дослідження. Так зокрема, застосування системного підходу дозволило здійснити комплексний аналіз та узагальнення наявних наукових даних, пов'язаних із проблемою дослідження, за допомогою історичного методу досліджено індивідуальний стиль як психологічну категорію та особливості професійної діяльності поліцейських, використання феноменологічного методу сприяло визначенню психологічних засад формування характеру у структурі детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейського, структурно-функціональний та метод моделювання надали змогу проаналізувати методологічні засади здійснення психологічного забезпечення діяльності працівників Національної поліції України та розробити заходи для формування індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських, методи математичної статистики – для кількісного порівняльного оцінювання та якісного аналізу одержаних результатів. Емпіричну базу дисертаційної роботи становлять результати психодіагностики, вибірка є репрезентативною.

Заслужують на особливу увагу розроблені для професійних навчальних програм підвищення кваліфікації працівників поліції кейси,

рольові вправи та практичне заняття «Стресостійкість» щодо формування характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності для правоохоронців за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого кримінальної поліції, дільничного офіцера поліції).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та рекомендації щодо формування характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності для правоохоронців за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого кримінальної поліції, дільничного офіцера поліції), сформульовані в дисертаційній роботі, є аргументованими та переконливими, пройшли належну апробацію та знайшли втілення у практичній діяльності – використовуються у процесі роботи психологів з працівниками Національної поліції під час здійснення заходів психологічного супроводження професійної діяльності поліцейських, та в освітньому процесі – під час викладання в закладах вищої освіти МВС України навчальної дисципліни «Професійно-психологічна підготовка поліцейських», що підтверджується отриманими здобувачкою актами впровадження.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується узагальненням та критичним, з відображенням індивідуальності авторського підходу, резюмуванням значної, релевантної для розкриття змісту теми джерельної бази – наукових здобутків учених, які досліджували різні аспекти окресленої проблематики.

Дисертація Євтушенко Вікторії Ігорівни є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням характерологічних детермінант індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських Національної поліції України, у якому запропоновано шляхи його розвитку.

До найбільш істотних положень роботи належать такі: вперше статистично обґрунтовано взаємозв'язок особливостей характеру та становлення індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських; сформовано перелік професійно важливих якостей працівника НПУ, які

суттєво впливають на оволодіння професійною діяльністю та індивідуальний стиль діяльності; удосконалено розуміння поняття індивідуального стилю діяльності з урахуванням специфіки професійної діяльності працівників Національної поліції.

Дотримано вимоги щодо оприлюднення результатів дослідження: науковий та прикладний доробок авторки висвітлено в 11 публікаціях, із них 3 статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття – у наукових періодичних виданнях інших держав, включених до міжнародної наукометричної бази, 7 – публікації у матеріалах конференцій та круглих столів.

Дисертація структурно складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, списку використаних джерел і додатків.

Ознайомлення зі змістом **першого розділу** дисертації «Індивідуальний стиль професійної діяльності поліцейського як предмет юридико-психологічного дослідження» свідчить про ґрунтовне вивчення Євтушенко Вікторією Ігорівною методологічних і наукових засад досліджуваної проблеми. Дисертанткою проаналізовано понятійний апарат за темою дослідження, розглянуто умови та чинники становлення індивідуального стилю діяльності поліцейського. Визначено місце та роль характеру в структурі детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейського.

Важливою складовою дослідження є аналіз здобутків українських вчених у цьому напрямі. На основі теоретичного аналізу професіограм працівників поліції авторка визначила перелік професійно важливих якостей працівників Національної поліції України, які суттєво впливають на оволодіння професійною діяльністю та індивідуальний стиль діяльності особистості.

У **другому розділі** дисертації «Характер як детермінанта індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського» авторкою експериментально визначено особливості характеру як чинника становлення індивідуального стилю діяльності та психологічні особливості

індивідуального стилю професійної діяльності в просторі різновидів правоохоронної діяльності поліцейських.

Також у цьому розділі вперше статистично обґрунтовано взаємозв'язки між особливостями характеру та становленням індивідуального стилю професійної діяльності поліцейських. Зазначені зв'язки мають свої особливості залежно від різновидів правоохоронної діяльності поліцейських та досвіду їхньої професійної діяльності і виступають орієнтирами для обрання вправ та технік в процесі психологічної підготовки та супроводження професійної діяльності поліцейських;

У **третьому розділі** дисертації «Шляхи та напрями удосконалення індивідуального стилю діяльності поліцейського» здобувачкою розглянуто основні нормативні документи, які регламентують діяльність Національної поліції та запропоновано адаптовані до різновиду правоохоронної діяльності поліцейських кейси, рольові ігри та практичне заняття для розвитку психологічної компетентності та формування індивідуального стилю діяльності в процесі здійснення психологічної підготовки та психологічного супроводження правоохоронної діяльності.

Ознак порушення дисертанткою академічної доброчесності не встановлено. Стиль викладу матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій науковий. Анотація відображає основні положення дисертації. Отже, дисертаційне дослідження В.І. Євтушенко виконано на належному науковому рівні, охоплює низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними та емпіричними даними, має безумовну практичну спрямованість та містить суттєвий науковий доробок, що відповідає заявленій спеціальності.

Втім вважаємо за необхідне звернути увагу Вікторії Ігорівни на дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації та можуть бути предметом обговорення під час публічного захисту.

1. Першу частину мети дисертації – проаналізувати характерологічні детермінанти індивідуального стилю діяльності поліцейського –

сформульовано скоріше не як кінцевий результат дослідження, а як засіб її досягнення. Друга частина мети – надати практичні рекомендації щодо формування характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності поліцейського в процесі професійно-психологічного забезпечення – дещо дублюється у завданні 6: запропонувати практичні рекомендації щодо характерологічних детермінант індивідуального стилю діяльності. Втім у тексті дисертації власне практичні рекомендації щодо формування характерологічних детермінант не виокремлено. Йдеться переважно про особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності безпосередньо (підрозділ 3.2).

Об'єкт дослідження – професійна діяльність поліцейського – обрано занадто широко. Вбачається, що індивідуальний стиль діяльності поліцейського як об'єкт більшою мірою співвідносився би з поставленою метою.

2. Викликає сумнів доцільність повного викладення у підрозділі 3.1 усіх завдань, напрямів (та їх змісту), принципів системи психологічного забезпечення, усіх 17 функцій психологів поліції відповідно до наказу МВС України «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» від 06 лютого 2019 р. № 88, а також наведення 15 пунктів наказу МВС України «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» від 24 грудня 2015 р. № 1625.

Разом із тим використано такі поняття як «психологічна служба МВС», у той час як у відповідному наказі йдеться про підрозділи психологічного забезпечення, «професійно-психологічна підготовка» – замість психологічної підготовки, «психологічний супровід», зміст якого відповідає скоріше психопрофілактичній роботі, психологічній підготовці або частково психологічному супроводженню службової діяльності, згідно з чинним

наказом. Подекуди зустрічаємо поняття «органи внутрішніх справ» замість органів Національної поліції України, «вищі навчальні заклади МВС» – замість закладів вищої освіти.

3. Додаткового пояснення потребують окремі положення інтерпретації результатів емпіричного дослідження. Так при ознайомленні з виявленими дисертанткою провідними індивідуально-психологічними рисами особистості (підрозділ 2.1) привертають увагу, зокрема притаманні слідчим низька мотивація та занадто спокійний стан, що межує з байдужістю / лінощами, бажання слідувати за суспільною думкою, орієнтуватись на соціальне схвалення, залежність від референтної групи, відсутність власної думки, схильність підтримувати суспільно бажану думку; наявна потреба у схваленні та підтримці. Проте у загальному висновку 4 зазначається, що типовими особливостями індивідуального стилю професійної діяльності слідчих є сформоване усвідомлення щодо планування власної діяльності; здатність деталізовано і адекватно виділяти значущі умови досягнення цілей як в поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому.

До речі, низьку мотивацію виявлено також у оперуповноважених кримінальної поліції та дільничних офіцерів поліції, але належної уваги цьому факту у контексті вивчення чинників та умов, які мають істотний вплив на формування індивідуального стилю професійної діяльності поліцейського, не приділено.

4. Попри загальну орфографічну та стилістичну вивіреність дисертаційної роботи, у тексті зустрічаються окремі порушення синтаксичного узгодження.

Незважаючи на висловлені зауваження, зазначимо, що дисертація виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні, є автентичною завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати.

Загальний висновок: дисертація Євтушенко В.І. на тему «Характерологічні детермінанти індивідуального стилю професійної

діяльності поліцейського» відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р. № 283); пп. 10., 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Євтушенко Вікторія Ігорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

**кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного
інституту МВС України**

Ольга ДАВИДОВА

О. Давидова
Підписуючи, засвідчуючи, що це дійсно є авторка
завдання, яке було надано на розгляд
психологічного забезпечення

